Magyar Tudomány 187/11 (2026), 1627–1629
DOI: 10.1556/2065.187.2026.11.15

KÖNYVSZEMLE

Kozsík Diana, szerkesztő
A Lendület Program 15 éve

A Magyar Tudományos Akadémia által 2025-ben megjelentetett *A Lendület Program 15 éve* című kötet egyszerre jubileumi kiadvány, tudománypolitikai számvetés és tudománytörténeti dokumentáció. A Kozsík Diana szerkesztésében megjelent munka a 2009-ben elindított Lendület Program másfél évtizedét tekinti át, bemutatva kutatói eredményeit és hatását. A kötet jelentősége túlmutat egy támogatási program reprezentatív összegzésén: átfogó képet nyújt arról is, miként alakult a magyar kutatási rendszer egyik legfontosabb kiválósági támogatási konstrukciója a 21. század első negyedében.

A könyv szerkezete több, eltérő műfajú és funkciójú szövegtípust kapcsol össze. A főtitkári bevezetőt követően Pálinkás József, az MTA korábbi elnöke és a program kezdeményezője idézi fel létrehozásának körülményeit és alapvető célkitűzéseit. Ezt követik a Lendület Zsűri jelenlegi és korábbi elnökeinek reflexiói, majd Horváth Dániel és Pálinkó Éva összehasonlító elemzése a Lendület-csoportvezetők tapasztalatairól. A kötet legnagyobb részét a 2009 és 2023 között támogatást nyert kutatócsoportok vezetőinek összefoglalói alkotják, amelyeket névmutatók és tudományterületi bontások egészítenek ki.

A kötet egyik legfontosabb erénye, hogy világosan érzékelteti: a Lendület Program létrejötte nem pusztán egy új finanszírozási forma megjelenését jelentette, hanem tudatos válasz volt a magyar kutatási rendszer strukturális problémáira. Pálinkás József visszatekintése érzékletesen mutatja be azt a tudománypolitikai környezetet, amelyben a program megszületett: a fiatal kutatók külföldre vándorlását, az önálló kutatói pályaépítés korlátozott lehetőségeit, valamint a nemzetközi versenyképesség erősítésének szükségességét. A program alapgondolata – a kimagasló teljesítményű fiatal kutatók számára az önálló kutatócsoport alapításának biztosítása – a kötet egészén végighúzódó szervezőelvvé válik.

A visszaemlékezések és reflexiók egyúttal arról is tanúskodnak, hogy a Lendület Program az elmúlt másfél évtizedben fokozatosan intézményesült, és a hazai tudományos közeg egyik legnagyobb presztízsű támogatási formájává vált. Több szerző hangsúlyozza a program szerepét az ERC-pályázatok sikerességében, az akadémiai utánpótlás kinevelésében és a nemzetközi kutatói kapcsolatok erősítésében. A kötetben szereplő adatok szerint a fiatalabb akadémikusi generáció jelentős része korábban Lendület-kutatócsoportot vezetett, ami jól érzékelteti a program hosszú távú hatását a hazai tudományos elit újratermelődésére.

© 2026 Akadémiai Kiadó

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/19/26 10:30 AM UTC

Külön figyelmet érdemel Horváth Dániel és Pálinkó Éva, az MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztálya munkatársainak tanulmánya, amely empirikus elemzéssel egészíti ki az alapvetően jubileumi és reprezentatív jellegű kötetet. A kérdőíves vizsgálatokra épülő összehasonlító elemzés árnyalt képet ad arról, miként látják maguk a csoportvezetők a programot, annak előnyeit, korlátait és hosszabb távú következményeit. A tanulmány egyik legérdekesebb megállapítása, hogy a Lendület Program vonzereje az anyagi támogatás mellett legalább olyan mértékben kapcsolódik a szakmai presztízshez, az önállósodás lehetőségéhez és a kiszámítható kutatási környezethez. Ugyancsak figyelemre méltó a tudományos teljesítmény mérésével kapcsolatos attitűdök változásának bemutatása: a válaszadók egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek a tudománymetriai mutatók mellett az intézményi, társadalmi és tudományos kapcsolati hatások figyelembevételére is.

A kötet a kutatói kiválósági programok nemzetközi szakirodalmának tágabb kontextusában is értelmezhető. Míg számos országban születtek elemzések a kutatói életpályát támogató kiválósági programok – például az ERC-pályázatok vagy egyes nemzeti kutatásfinanszírozási modellek – hatásairól, a hazai szakirodalomban viszonylag kevés olyan átfogó munka áll rendelkezésre, amely egy program fejlődését, eredményeit és résztvevőinek tapasztalatait ilyen sokoldalúan mutatná be. Ebből a szempontból a kötet hiánypótló vállalkozásnak tekinthető.

A kutatócsoportok a legnagyobb terjedelmű részt alkotó összefoglalói sajátos dokumentációs értékkel bírnak. Együttesen olyan panorámát rajzolnak ki a magyar kutatás elmúlt másfél évtizedéről, amely ritkán jelenik meg ilyen koncentrált formában. A természettudományi, élettudományi, bölcsészet- és társadalomtudományi projektek egymás mellé rendezése jól szemlélteti a hazai kutatások sokszínűségét, valamint nemzetközi beágyazottságuk és az interdiszciplinaritás erősödését. A rövid összefoglalók természetesen nem teszik lehetővé az egyes kutatások mélyebb bemutatását, de áttekintést adnak arról, milyen témák, módszertani irányok és tudományos problémák kerültek előtérbe a 2009 és 2025 közötti időszakban.

Az eredmények összegzésén túl a bemutatott kutatói pályaképek, intézményi tapasztalatok és empirikus adatok olyan forrásanyagot szolgáltatnak, amely a jövőben a tudománypolitikai és tudományszociológiai vizsgálatok számára is értékes kiindulópontot jelenthet. A kötet így nemcsak dokumentálja a program történetét, hanem hosszabb távú hatásait is értelmezhetővé teszi.

A kötet több ponton reflektál a program előtt álló kihívásokra is. A szerzők és megszólalók nem hallgatják el a finanszírozási nehézségeket, a támogatások reálértékének csökkenését, illetve a rendkívül alacsony nyerési arányból fakadó problémákat. E visszafogott kritikai megjegyzések egy folyamatosan változó tudományfinanszírozási rendszer önreflexiójaként is értelmezhetők.

Külön említést érdemel a kötet szerkesztése és vizuális kialakítása. A különböző műfajú szövegrészek logikus rendben követik egymást, miközben az ábrák, grafikonok és fényképek nem pusztán illusztratív szerepet töltenek be, hanem elősegítik a program eredményeinek és működési sajátosságainak áttekintését.

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/19/26 10:30 AM UTC

A Lendület Program 15 éve ezért nem csupán egy sikeres pályázati konstrukció történetét foglalja össze, hanem egy olyan tudománypolitikai törekvését is, amely a kutatói kiválóság támogatását, fiatal kutatók hazahívásával és itthon tartásával önálló kutatói műhelyek létrehozását és a nemzetközi színvonalú magyar kutatás megerősítését kívánta szolgálni. A kötet egyszerre tekinthető intézményi emlékezetnek, tudománytörténeti forrásnak és a hazai kutatói közösség önképét tükröző dokumentumnak. Éppen ezért nemcsak a Lendület Program története iránt érdeklődők számára lehet fontos olvasmány, hanem mindazoknak is, akik a magyar tudományos rendszer elmúlt másfél évtizedének folyamatait kívánják megérteni.

*

Kozsík Diana, szerk. (2025). *A Lendület Program 15 éve*. Budapest: MTA, 718 o.

Jakab Eszter

pályázati szakreferens
MTA Titkársága Kutatási Pályázatok Főosztálya, Budapest

Brought to you by MTA Könyvtár és Információs Központ olvasók | Unauthenticated | Downloaded 11/19/26 10:30 AM UTC